

קנין י'
"בדיבוק חברים"

פתח דבר:

יש הגורסים בקנין זה "בדקדוק חברים" ויש הגורסים "בדיבוק חברים" וכבר פירשו רבותינו ז"ל שהכל חד, אבל בעצם נראה שיש כאן שני ענינים עיקריים הכלולים בקנין זה ונדבר עליהן בעזה"ת.

הראשון: הכח שיש ל"חבורה". ויש לראות ולהתבונן בזה שכשאדם משתייך לחבורה טובה של רעים ואהובים, הדבר מסייע לו להתקדם בכל עניני הרוחניות שלו.

השני: המעלה הגדולה השמורה למי שלומד עם חבר - "חברותא", ונבאר עד כמה שזה הכרחי לקנין התורה, וזה גם חלק מה"דיבוק חברים".

החלק הראשון - חברה טובה

ונתחיל לבאר בעזה"ת את גודל החשיבות שיש למשתייך לחבורה טובה והגונה, ונראה איך שעל ידי שיש לאדם חבורה טובה זה גורם לו להתעלות בכל העבודת ה' שלו, כי גם זה חלק מקניני התורה של "דיבוק חברים", דהיינו, להיות ביחד חבורה אחת עם חברים טובים.

וכדאי כהקדמה לצטט באריכות ממאמרו הנפלא של הסבא מנבהרדוק

קסח _____ תורה דיליה

זצ"ל בספרו מדרגת האדם (מאמר בקשת השלימות) אשר מלמד אותנו את כוחו הגדול של מי שנמצא בתוך חבורה טובה.

מכח ה"חבורה" יכול להגיע לכל דבר!

"עד כמה גדולה מעלת החבורה יש לנו להתבונן במה שאמרו בשם רבי ישראל סלנטר זצ"ל: "...אם יספרו לי על חבורה של שלושה חסידים מכל נפלאות שיוכל להיות, אפילו כי המה פרחו באוויר, אאמין עליהם, כי גדול כח החבורה שיכולה להגיע לכל דבר!".

הרי לנו מזה שהיה לו מושג אשר החבורה יכולה להגיע לכל הגבוהות, מה שהיחיד, אף אם יהיה מיחיד הדור, אין ברור שיגיע כמו כן.

ואמנם שזה דבר חדש בדעת האדם, כי לפי מושכל ראשון יוכל האדם להבין ענין החבורה כמו מי שמערב שלוש צנצנות מים פושרים, שאין תערובתם מגדיל החמימות, לפי שכמו שיחובר איכות החמימות אל איכות החמימות כן יחובר איכות הקרירות אל איכות הקרירות. וכמו זה, לכאורה, יכול האדם לחשוב שגם החבורה של יחידים לא יכולה להיות גדולה מכח היחידים ואין בכלל אלא מה שבפרט.

כח הפרט כחלק מהחבורה גדול מכוחו ביחידות!

אבל באמת ענין החבורה שונה מכל וכל מהמשל, כי החבורה יכולה להשיג גם מה שאין כל יחיד ויחיד מהחבורה יכול להשיג. ובכל זאת, אחרי שיתחברו כל היחידים האלה יולד מחבורתם כח נפלא אשר הכח הזה אין מציאותו רק בחבורה, והכח הזה הוא מין מיוחד אשר לא היה מציאותו בעולם אם נפריד החבורה ליחידים.

ואנו מוצאים כעין זה במילי דעלמא בנוגע לסבילת משא, אשר החבורה יכולה לסבול הרבה יותר משקלות מכל יכולת היחידים כשהם נפרדים, ובקיבוצם ישיגו כוחות יותר מכל מספר כוחותיהם הפרטיים. ומצינו שהדין יוצא לאור רק על ידי שלושה. הרי לנו שהתורה מדדה שרק משלושה יכול

קנין י' ׀ "בדיבוק חברים" _____ קסט

לצאת הדבר לאשורו יותר מכל יחיד, אף אם יהיה גדול הרבה יותר מהשלושה.

וכן ממש אם יתחברו מספר יחידים להתאגד יחד ברוח אחד כאיש אחד, לעבוד יחדיו על עבודת עצמו, אז ברור כי ההצלחה תכפל הרבה יותר מכפי מספר היחידים. ולא לבד שיהיה כפל היחידים כפל מספרי, אלא עוד יוסיף עליו כפל חיבורי.

וכמו שאם נרצה להסיק תנור בעצים, אז אם נסיק בחתיכת עץ אחת, לא תתחמם התנור, וגם אם נסיק בחתיכות הרבה בזה אחר זה, העצים יכלו והתנור לא תתחמם, ואם אופה בו פת, לא תהיה הפת ראויה לאכילה. ורק אם נחבר חתיכות הרבה ונסיק אותם בבת אחת, אז תגדל המדורה ותתחמם התנור.

כח החבורה גדול גם במילי דעלמא

וכן אנו מוצאים הרבה בעניני העולם, אשר רבים כי יתאספו לעשות ענין, גם כי עצם הענין הוא נגד השכל, בכל זאת יש בכח הרבים להפיץ דעתם ולהוציא קול בכל חוצות העיר ולהמשיך רבים אליהם. ולכן חבורה העובדת באמיצות, תוציא לאור כל דבר.

וכן מה שנוגע לנסיון, נקל גם להחבורה הרבה יותר מהיחיד, וכמו שיש הבדל בין האש האוחזת בחתיכת עץ אחת ובין האש האוחזת בהרבה חתיכות עצים לגבי הרוח הנושבת, כי מעט האש יכולה הרוח לכבות מיד, ואם האש הוא רב והשלהבת גדולה נאחז בעצים, אז לא די שלא יכבה אותו הרוח, אלא עוד תגדיל השלהבת ויפיץ אותו על כל העיר. וכמו כן אצלנו, כי היחיד אשר יפגוש התנגדות ירפה מיד ותחליש דעתו, לא כן החבורה, אשר לא לבד שלא ישיגו רפיון אלא עוד יתעלו מההתנגדות, עכ"ד.

וכל מילה מדברי הסבא זצ"ל מאירה ומחזקת מאוד את הענין הנשגב של דיבוק חברים.

קע _____ תורה דיליה

קשר טוב בין חברים משמש כתריס בפני כל השפעה שלילית

יש בענין זה יסוד גדול שעלינו לדעת, ושמעתי זאת כמה פעמים מהמשגיח רבי מתתיהו סלומון שליט"א (ועי' במתנת חיים מאמרים ח"א): הדברים הנפלאים מאלפים אותנו בינה להבין כי בין כל שלל מעלותיו, קשר טוב בין חברים מגין ומשמש כתריס בפני כל השפעה שלילית.

הרמב"ם זצ"ל כותב בהלכות דעות (פ"ו ה"א): "דרך ברייתו של אדם להיות נמשך בדעותיו ובמעשיו אחר ריעיו וחבריו ונוהג במנהג אנשי מדינתו. לפיכך צריך אדם להתחבר לצדיקים ולישב אצל החכמים תמיד כדי שילמד מעשיהם, ויתרחק מן הרשעים ההולכים בחושך כדי שלא ילמד ממעשיהם. והוא ששלמה אמר: "הולך את חכמים יחכם ורועה כסילים ירוע", ואומר: "אשרי האיש אשר לא הלך בעצת רשעים" וכן אם היה במדינה שמנהגותיה רעים ואין אנשיה הולכים בדרך ישרה, ילך למקום שאנשיו צדיקים ונוהגים בדרך טובים, ואם היו כל המדינות שהוא יודען ושומע שמועתן נוהגים בדרך לא טובה כמו זמננו, או שאינו יכול לילך למדינה שמנהגותיה טובים מפני הגייסות או מפני החולי, ישב לבדו יחידי כענין שנאמר "ישב בדד וידם". ואם היו רעים וחטאים שאין מניחין אותו לישב במדינה אלא אם כן נתערב עמהן ונוהג במנהגן הרע, יצא למערות ולחוחים ולמדבריות ואל ינהיג עצמו בדרך חטאים". עד כאן דברי הרמב"ם זצ"ל.

ומבואר מדבריו שאין עצה ואין תבונה כנגד כח ההשפעה שיש על האדם מן הסובבים אותו עד שהרמב"ם זצ"ל כתב שכדי שלא יושפע לרעה צריך לברוח למערות ולחוחים ולמדבריות כי אם לא יעשה כן בודאי יושפע מאנשי סביבתו, כי כן הוא דרך ברייתו של האדם.

"לא למדתי ממעשיו הרעים" - הכיצד?

ולכאורה יש להקשות, ממה שמצינו אצל יעקב אבינו ע"ה ששלח לעשיו לאמר (בראשית לב, ה) "עם לבן גרתי ותרי"ג מצוות שמרתי ולא למדתי ממעשיו הרעים" כלשונו של רש"י זצ"ל בריש פרשת וישלח בשם מדרש האגדה. ואיך הדבר תואם עם מה שמבואר ברמב"ם שדרך ברייתו של אדם הוא

קנין י' ☞ "בדיבוק חברים" _____ קעא

להימשך אחר השפעת הסביבה, איך וכיצד הצליח יעקב אבינו ע"ה לדחות מעליו את ההשפעה השלילית שהיה בבית לבן?

ואמר המשגיח שליט"א, יש יסוד נפלא שטמון בדברי הרמב"ם זצ"ל עצמו, והוא - כי המדייק בלשונו הזהב של הרמב"ם זצ"ל יראה בדבריו שיש שני מקורות של מוקדי השפעה על האדם, שהרי בתחילה כתב כי דרך ברייתו של אדם להיות נמשך "אחר ריעיו וחבריו" ואחר כך הוסיף: "נוהג כמנהג אנשי מדינתו", ולכאורה הם שני ענינים שלא באים תמיד כאחת, כי יכול להיות שאדם נמצא במדינה אחת בלי שום רעים וחברים אבל במדינה אחרת יש לו הרבה רעים וחברים נאמנים, ועל מצב כזה יש לחקור מה גובר בהשפעתו על האדם, הנטייה להיות נמשך "אחר ריעיו וחבריו" או הטבע של "נוהג כמנהג אנשי מדינתו".

ובפשטות היה מקום לומר שדוקא אם ריעיו וחבריו נמצאים יחד עמו במקומו אזי בכוחם להשפיע עליו, אבל יש גם צד להניח שאין הדבר כן אלא גם כאשר אין ריעיו נמצאים איתו באותו מקום, כל זמן שיש לו קשר חזק בלבו עמהם ולא עם אנשי מדינתו, על ידי זה הוא נמשך אחרי רעיו מדרך ברייתו ואין המדינה יכולה להשפיע עליו כי הוא כאילו נמצא במדינה אחרת לגמרי. ורק כשאין לו ריעים ואהובים להיות נמשך אחריהם אז מהאי טעמא הוא נהג כמנהג אנשי מדינתו, כי האדם מוכרח להיות מושפע מסביבה כלשהיא.

סביבה פיזית מול סביבה נפשית - מי מהן גוברת?

נמצא לפי זה שמבואר בדברי הרמב"ם זצ"ל שישנן שני מיני סביבה: יש "סביבה פיזית", היינו האנשים הסובבים אותו בשוק והוא בא במגע עמהם תמיד אף שאין לו שום קשר נפשי איתם ומכל מקום משפיעים עליו, והם אשר כינה אותם הרמב"ם זצ"ל בשם "אנשי מדינתו". אבל יש "סביבה נפשית", מה שהאדם בונה לעצמו קשר נפשי עם רעים וחברים והם מהווים את כל עולמו עד שהוא מתייחס רק עמהם ושולל את האנשים הסובבים אותו בשוק, ואלה הם "ריעיו וחבריו" ככינויו של הרמב"ם זצ"ל.

קעב _____ תורה דיליה

וסביבה כזו מושכת אותו בלבו, אף שמקורה במקום אחר, בכל אופן היא משמשת כתריס בפני השפעת המדינה שהוא חי בתוכה. ורק מי שאין לו רעים וחברים טובים ונמצא במדינה שמנהגיה רעים ואין אנשיה הולכים בדרך הישר, עליו אמר הרמב"ם זצ"ל שיצא למערות ולחוחים ולמדברות!

יעקב אבינו ע"ה הקדים רפואה למכה

ואולי לפי זה אפשר לומר שלפיכך יעקב אבינו ע"ה הלך לישיבת שם ועבר לפני ביאתו לבית לבן, כי הוא חשש מההשפעה השלילית שעלולה להיות בבית לבן ולכן הקדים ליצור לעצמו חוסן נפשי על ידי שהטמין עצמו בישיבה במשך י"ד שנה. ובפשטות התקשר בנפשו אל הישיבה ומשם באו ה"ריעיו וחבריו", כך יכול היה לעבור את הניסיונות הרבים שעמדו לפתחו בבית לבן.

וכמו שהוא עצמו ע"ה אמר "ותרי"ג מצוות שמרתי ולא למדתי ממעשיו הרעים"!

"מה טוב ומה נעים שבת אחים גם יחד"

וראיתי שהגרש"ז זצ"ל פירש את הפסוק (תהלים קלג, א): "הנה מה טוב ומה נעים שבת אחים גם יחד", ידוע שבחיי האדם ישנם צרכים שאינם נעימים אך עם זאת הם טובים מאד, לדוגמא: מיני רפואות שעל האדם לקחתם וטעמם מר, אך בודאי שהם לתועלת והם בכלל "טוב", לעומת זאת ישנן הנאות שיש בהם "נעימות" גדולה לאדם ולא נגרם מהם שום טובה.

וחדש דוד המלך ע"ה שב"שבת אחים גם יחד" נאמר שני הדברים גם יחד, כי בחברה של אחים אוהבים יש גם בחינת טוב וגם בחינת נעים.

אילו קרבנו לפני הר סיני ולא נתן לנו את התורה דיינו!

ועל פי מה שנתבאר נמצא אור חדש במה שנתקשו כבר רבים: אומרים אנו בהגדה של פסח: "אילו קרבנו לפני הר סיני ולא נתן לנו את התורה דיינו", וקשה מה דיינו בכך שקרבנו לפני הר סיני אם לא נתן לנו את

קנין י' ☞ "בדיבוק חברים" _____ קעג

התורה? מה מעלה יש בביאה ריקנית לפני הר סיני ללא קבלת התורה עד כדי כך שטובה זו כבר מספיקה לנו?

אבל אחר שנתפרשה מעלת ההתקרבות אל חברים ובפרט בעניני רוחניות שיש בה טובה ונעימות גדולה, יש לומר כי בעמדם לפני הר סיני הרי הגיעו כלל ישראל למעלה של אחדות גמורה וכמו שכתוב (שמות יט, ב) "ויחן שם ישראל" ודרשו חז"ל "כאיש אחד בלב אחד" וכל זאת מתוך מטרה רוחנית משותפת לקבל את התורה.

ויש להוסיף שהשאיפה המשותפת הלזו יצרה וחוללה התקשרות והתדבקות עד לאיחוד הנפשות באופן של "איש אחד" ממש, ועל ידי כן נולד בלב כלל ישראל הכח לחצוץ ולהישמר מכל ההשפעות הרעות הנקרנות משאר אומות העולם, וכמו שביארנו בענין "עם לבן גרתי וכו'" ולא למדתי ממעשיו הרעים". ועל זה ראוי לומר דיינו!

לסיכום - שני מעלות ב"דיבוק חברים"

הראנו לדעת את הכח הנפלא שיש ל"דיבוק חברים" בשני משוורים: כי על ידו אפשר להתרומם ולהתעלות למדרגות נעלות יותר ממה שהיה יכול להשיג עם טבעו וכוחותיו שלו. ועוד שבזכות ה"דיבוק חברים" נהיה האדם מוגן מכל השפעה שלילית מן הסביבה.

ובזה נפתח לנו הפתח להבין מדוע "דיבוק חברים" נמנה בין המ"ח קניני התורה כי הוא נצרך מאוד כדי שהאדם יוכל להשיג את כתרה של תורה.

החלק השני - לימוד בחברותא

ועתה נעבור לבאר את החלק הנוסף שנוגע למעשה בקנין של "דיבוק חברים": כבר פירש רש"י זצ"ל שענינו הוא שלומד בחבורה. וכן כתב המהר"ל זצ"ל בדרך חיים: "כי האדם כאשר הוא יחידי אינו מקבל התורה, וכתב עוד שעיקר התורה היא על ידי שנים דוקא". ונרחיב את הדיבור בזה:

ניתן לקבוע בבירור, שבכדי להשיג השגה כלשהיא בתורה יש הכרח

קעד _____ תורה דיליה

בלימוד עם "חברותא" דוקא, כי רק כך אפשר להגיע להבנה ברורה ומקיפה בחומר הנלמד.

"חרב אל הבדים ונאלו"

הגמרא במסכת מכות (דף י.) מביאה את הפסוק בקהלת (ה, ט): "אוהב כסף לא ישבע כסף ומי אוהב בהמון לא תבואה", ודרשין - "רב אשי אמר: כל האוהב ללמוד בהמון, לו תבואה", היינו תבואת התורה. וממשיכה הגמרא: "דא"ר יוסי בר' חנינא: מאי דכתיב "חרב אל הבדים ונאלו", חרב על צוארי שונאיהם של ת"ח שיושבים ועוסקים בתורה בד בבד, ולא עוד אלא שמטפשין ולא עוד אלא שחוטאין".

ומבואר מזה חומרת הענין של מי שאינו לומד בחבורה אלא עוסק בלימוד לבד עד שחז"ל השתמשו בלשון חריפה שראוי הוא ל"חרב", ולא די בכך שאינו רואה סימן ברכה בלימודו אלא שעוד מוסיף לעצמו טיפשות.

וטעם הדברים: כי מפני שלומד לבד אין לו את הרצון והחשק לעמוד על כל דבר שיש בו קושי, וכעבור זמן לימודו נהפך לשטחי בלי עמל והתבוננות והרי אלו הם הכלים להצלחה בתורה, וכיון שבא לידי כך הרי מוסיף לו טיפשות שטועה הוא לחשוב שמבין הכל ואין שום קושי בסוגיא. וכיצד יקנה וישיג השגות כל שהם בתורה!?

והגמרא ממשיכה: "ולא עוד אלא שחוטאין", וביאר המהרש"א זצ"ל בח"א: "כי הטעות מצוי ביחיד להתיר האיסור ולטהר הטמא".

מדוע כתוב "בד בבד"

וראיתי בספר בית יצחק (פר' יתרו) שהביא מהגר"א מוילנא זצ"ל לדייק דיוק נפלא בגמרא זו: לכאורה קשה, מדוע כתבה הגמרא שיושבים "בד בבד" ועוסקים בתורה, הרי מבחינה לשונית ראוי לכתוב שיושבים "בד בד" דהיינו, כל אחד לבדו, כי מהלשון "בד בבד" יש משמעות שהם יושבים ביחד ועם זאת כל אחד הוא בנפרד, ומאי האי?

ואמר הגר"א זצ"ל, שלכשנתבונן נראה כי בלימוד עם חברותא יש מצד

קנין י' ☞ "בדיבוק חברים" _____ קעה

אחד מעלה נפלאה שהם לומדים ומחדדין אחד את רעהו, זה מקשה וזה מתרץ וממילא רווחא שמעתתא, ועוד מעלה יש בזה כי אם במקרה האחד יטעה השני יעמידו על טעותו. אבל מצד שני יש בזה גם חסרון שעל ידי שיושבים הם יחד עלולים חלילה לבוא לידי דברים בטלים, והרי כל המפסיק ממשנתו עונשו חמור מאד.

מאיך גיסא, ללומד ללא חברותא יש גם מעלה וחסרון. המעלה היא שיש חשש מועט שיתבטל מלימודו שהרי אין לו חבר לשוחח עמו, אבל לעומת זאת יש לו חסרון שאינו יכול לברר דברי תורה לעומקם, ואם יטעה לא יהיה מי שימנע ממנו את הטעות.

אמנם אם שנים יושבים זה אצל זה וכל אחד לומד לבדו, וכמשמעות הלשון שיושבים "בד בבד" דהיינו אחד אצל השני אבל "בד" דהיינו בבדידות כל אחד לבדו בנפרד, אזי יהיה לכל אחד מהם שני החסרונות גם יחד, ללא שום מעלה! מחד גיסא הלימוד הוא לבד ומאיך גיסא יש לו שותף לשיחה ופטפט, וכך יצא קירח מכאן ומכאן, שלא זו בלבד שלא ילמד כיאות עוד נמצא בטל מלימודו, ולכן כתוב: ולא עוד אלא שמיטפשין וחוטאין!

"עשו כתות וסקו בתורה"

ויסוד זה מבואר בדברי חז"ל במקומות רבים, וכדאיתא במסכת ברכות (דף סג:): "הסכת ושמע ישראל" ודרשינן: "הסכת: עשו כתות וסקו בתורה, לפי שאין התורה נקנית אלא בחבורה".

והמאירי זצ"ל שם פירש: "לעולם יעשה אדם לעצמו חבר ללמוד תורה עמו שאין הפלפול מצוי ליחידי אלא כשחברו מעוררו, והוא שאמרו אין התורה מתוקנת אלא בחבורה".

"אין דברי תורה מתקיימין ביחידי"

ובמסכת תענית (דף ז.ז.) למדנו: "מאי דכתיב (משלי כז, יז) "ברזל בברזל יחד", לומר לך: מה ברזל זה אחד מחדד את חברו אף שני תלמידי חכמים מחדדין

קעו _____ תורה דיליה

זה את זה בהלכה. אמר רבה בר בר חנה: למה נמשלו דברי תורה כאש שנאמר (ירמיהו כג, כט) "הלא כה דברי כאש נאום ה'", לומר לך מה אש אינו דולק יחידי אף דברי תורה אין מתקיימין ביחידי". ופירש רש"י זצ"ל: "יחידי: בלא חבר שיחדדנו".

וחזינן מכל המקורות הנ"ל שהדרך הנכונה להשיג שלימות בקנייני התורה היא רק על ידי חבר וחבורה שעל ידם הוא מתחדד, משנתו נעשית בהירה יותר, כל דבר הקשה יבוא על תירוצו, ואם יטעה עד מהרה יחזור בו.

ומהאי טעמא כתב הגאון רבי מיכל יהודה ליפקוביץ זצ"ל במכתב לאחד שפנה אליו בעצה להצליח בלימודו, וכה כתב לו: "והכל ללמוד עם חברותא, לא לבד, כי לימוד בלי חברותא הוא סיבה לטעויות הרבה וללימוד בעצלתיים אשר יכול להביא ח"ו לידי בטלה ובזבוז זמן".

טובים השנים מן האחד...

ויש להמתיק בזה: שהרי ידוע שבכל תחום מתחומי החיים כח השניים רב יותר מהאחד ובכפל כפליים, כמו שאמר החכם מכל אדם בקהלת (ה, ט-י) "טובים השנים מן האחד אשר יש שכר טוב בעמלם כי אם יפלו האחד יקים את חברו ואילו האחד שיפול ואין השני להקימו".

ובאמת שרש"י זצ"ל ביאר זאת לענין לימוד התורה וז"ל: "ולענין המשנה אם תקפה עליו משנה שלו חברו מחזירה לו או אם נכשל ולא דקדק את אשר שמע מפי רבו בא חברו ומעמידו על האמת".

והאמת היא, כי מעלה זו של "דיבוק חברים" היא גם במילי דעלמא, אך בפרט בלימוד התורה.

הגר"א מוילנא זצ"ל הסתייע בתלמידו

ומסופר שפעם הגאון רבי חיים מוולאז'ין זצ"ל הגיע לעיר וילנא בערב שבת קודש, וכשהלך לבית המרחץ ואך התחיל לפשוט מלבושיו, בא משרתו

קנין י'  "בדיבוק חברים" _____ קעז

של הגר"א זצ"ל וקראו שיבוא בזריזות לבית רבו. כמובן שזירז עצמו והלך אליו.

בבואו לשם מצאו מצטער מאוד וחשך משחור תארו, וראשו כבד עליו ומכורך במטפחת. אמר לו הגר"א זצ"ל: אנא, הושיעה לי להבין ענין אחד בירושלמי שאני מתקשה בו, ואיני יכול לעמוד על כונתו.

ענה רבי חיים זצ"ל ואמר: מה אני שאבין את אשר רבינו מתקשה בו. והשיב לו הגר"א זצ"ל בזה הלשון: "אף על פי כן טובים השנים מן האחד"...

בעל העונג יו"ט זצ"ל - "בוא נלמד יחד"

עובדה דומה אירעה עם הגאון בעל העונג יו"ט זצ"ל, אותו יום ישב ועסק בתורה כדרכו, וכך תוך כדי שראשו ורובו שקועים היו בעומקה של סוגיא, לפתע קם ממקומו ונעמד ליד החלון. והנה הוא רואה בעל הבית אחד מתושבי ביאליסטוק עובר ליד ביתו. סימן לו העונג יו"ט זצ"ל דרך החלון שיועיל בטובו להיכנס לביתו.

משנכנס סח לו העונג יו"ט זצ"ל כי היות והוא שקוע בלימוד סוגיא ואינו מוצא בה כעת דרך מוצא, על כן פונה הוא אליו בבקשה "בוא נלמד יחדיו את הסוגיא, אולי כך יתיישבו הדברים".

תמה אותו בעה"ב: "אם רבינו אינו מוצא דרך בסוגיא מה יועיל ומה יוסיף יהודי פשוט כמוני? השיב לו העונג יו"ט זצ"ל, אף על פי כן ברצוני שתלמד עימי ביחד את הסוגיא. ואמנם כך היה, ישבו ולמדו, ותוך כדי הלימוד נח עליהם אור חדש בהבנת הסוגיא.

תלמידי חכמים קרויים "חברים"

ונראה שלכן מצינו בכמה מקומות בלשונות חז"ל שתלמידי חכמים נקראים "חברים" וכמו שכתב הרמב"ם זצ"ל בפירוש המשניות על מסכת דמאי (פ"ב מ"ג) וז"ל: "חבר נקרא תלמיד חכם, וכן יקראו לתלמידי חכמים חברים".

קעה _____ תורה דיליה

"אלמלי אליעזר בני עימי מיום שנברא העולם"

להשלמת הענין נציין שני מקומות בדברי חז"ל בהם מבואר את הכח העצום שיש ללומד עם רעהו.

איתא במסכת סוכה (דף מה:): "אמר רבי ירמיה משום רשב"י: יכול אני לפטור את כל העולם כולו מן הדין מיום שנבראתי עד עתה, ואילמלי אליעזר בני עימי מיום שנברא העולם ועד עכשיו, ואילמלי יותם בן עוזיהו עמנו מיום שנברא העולם עד סופו".

והקשה על זה הגאון רבי חיים שמואלביץ זצ"ל קושיא עצומה: איך ייתכן שרשב"י לבדו יכול להציל את העולם מן הדין רק כמה עשרות שנים, אך יחד עם בנו יכול לפטור את הדין "מיום שנברא העולם" דהיינו כמה אלפי שנים...

רואים מכאן, הסיק הגר"ח שמואלביץ זצ"ל, את הכח הגדול והעצום של חברותא!

וממשיכה הגמרא ואומרת: "ואילמלי יותם בן עוזיהו עמנו מיום שנברא העולם ועד סופו!..."

ראו מה גדול כח הלימוד בדיבוק חברים!

"ראיתי בני עלייה והן מועטיין"

עוד מצינו דבר נפלא בגמרא במסכת סנהדרין (דף צז:), וכך איתא שם: "והאמר חזקיה אמר רבי ירמיה משום רשב"י: ראיתי בני עלייה והן מועטיין, אם אלף הם, אני ובני מהם, ואם מאה הם, אני ובני מהם, אם שנים הם, אני ובני הם!"

בספר בני חיל הקשה על דברי הגמרא הללו קושיא נכונה: מדוע לא המשיך רשב"י זצ"ל בדבריו לאמר "ואם בן עלייה אחד הוא, אני הוא!".

ובהכרח נראה לפרש דהמושג של "בן עלייה" אינו שייך אצל יחיד, משום שחיי בן עלייה נובעים מכח "הצוותא" ו"החברותא" ובגפו לא קיימת אפשרות בעולם להשיג שלימות של "בן עלייה" ולפיכך הדרישה המינימלית ממנו להיות חלק משנים "אני ובני"!

קנין י' ☞ "בדיבוק חברים" _____ קעט

"או חברותא או מיתותא!"

ובענין הלומד לבדו מצאנו בחז"ל דברים נוראים:

הגמרא במסכת תענית (דף כג.) מספרת על חוני המעגל שישן במשך שבעים שנה. כשהתעורר ראה אדם אוכל מעץ חרוב, ושאלו: מי שתל את העץ? ענה לו: סבי. אמר: ודאי ישנתי שבעים שנה. הלך לביתו ושאל אם בנו עדיין קיים, וענו לו שהבן נפטר אבל נכדו קיים. אמר להם: אני חוני המעגל, ולא האמינו לו. הלך לבית המדרש ושמע שהחכמים אומרים: ברורה לנו ברייתא זו כמו בימיו של חוני המעגל, כי הוא היה מסביר היטב. אמר להם: אני הוא חוני המעגל, ולא האמינו לו ולא חלקו לו את הכבוד הראוי לו, חלשה דעתו והתפלל להקב"ה שימות, ונפטר לבית עולמו. ומפטירה הגמרא: "אמר רבא, היינו דאמרי אינשי "או חברותא או מיתותא".

מבואר מדברי רבא שהסיבה למיתתו של חוני המעגל היתה משום שלא מסוגל היה להתקיים בלי חברותא.

ובמכתב מאליהו (ח"ד עמ' 209) פירש שאין לטעות ולפרש את דברי הגמרא שחוני המעגל ביקש למות משום חיסרון כבוד חס ושלוש, אלא משום שהייתה חסרה לו עלייה רוחנית, כיון שלא מצא חבר לשיטתו ותלמידים שילמדו ממנו, ולכן לא היה לו עוד חפץ בחיים!...

והדבר ידוע בהרבה גדולים אשר הקפידו לקבוע סדר לימוד עם חברותא, וכן מנהג ראשי הישיבות ללמוד עם אי מי מבחורי ואברכי הישיבה, ויש להם סדרי לימוד בכל עת לעתים אף בימי שישי שבת, כי הרי שנינו שקנין התורה הוא דוקא על ידי "דיבוק חברים".

ראוי להתפלל שימצא חברותא טובה

והנה פשוט הדבר שכל הדברים הנשגבים אשר הובאו לעיל בגודל המעלה של החברותא ללימוד, נאמרו כאשר החברותא אכן מתאימה וראויה, ועל ידו יכול אכן לגדול בתורה.

ונביא בזה מה שכתב בספר חשב האפד: מצינו בגמרא בברכות (דף ח.)

קב _____ תורה דיליה

שדרשו את הפסוק (תהלים לב, ו) "על זאת יתפלל כל חסיד אליך לעת מצא",
"אמר רבי חנינא: לעת מצא, זו אשה".

וכשם שעל זיווגו של אדם עליו לשפוך שיח כך יש לו לאדם להתפלל
שיזמין לו השי"ת חברותא הגונה שתתאים לו, משום שחברותא זה כמו
זוג ממש, שהרי הוא שותף הצועד עמו אל המטרה "לגדול בתורה", ואם
יש לו חברותא כדבעי יזכו בצוותא להצלחה בלימוד, מה שאן כן אם
החברותא אינה מתאימה יקשה עליהם להשיג מעלות בתורה.
ולכן מן הראוי לבקש ולהתחנן אצל הבורא יתברך שיזמין לו חברותא
טובה, שהרי אמרו: "או חברותא או מיתותא".

יש יוצאים מן הכלל היכולים ללמוד ביחידות

יש להדגיש, למרות מה שנתבאר על המעלה הגדולה ללומד עם חברותא,
וגודל הסכנה בלימוד בד בבד, גם בזה יש יוצאים מן הכלל.

לדוגמא: אלו שלא זכו למצוא חברותא ראויה, או שמחמת טבעם אין
הם מסוגלים ללמוד בצוותא, או שמעדיפים ללמוד לבדם, הן מפני קצב
הלימוד שהם רגילים בו, הן מפני צורת הלימוד שלהם שבלומד לבדם
באים לידי ניצול זמן מקסימלי וכדומה, וכן ידוע על הרבה גדולי ישראל
אשר למדו במשך כל השנים לבדם.

ובאמת צריך ביאור הרי "דיבוק חברים" הוא תנאי הכרחי להשגות
בתורה, הכיצד הוא התקיים בידם?

אך האמת יורה דרכו שכל מה שאמרנו עד כאן הוא אצל רוב רובם
המכריע של בני האדם, שמטבע העולם על ידי שלומד עם חברותא מתעלה
הוא בלימודו, שונה הדבר אם הוא יודע ומכיר את אופיו שילמד טוב יותר
ביחידות, אזי ודאי שיכול לעלות במעלות התורה בעצמו.

"יש אדם מצליח בלימודו כשהוא לומד לבד"

ונביא לכך מספר מקורות:

כבר כתב בספר חסידים (סימן תקמ"ג): "יש אדם מצליח בלימודו כשהוא

קנין י' ☞ "בדיבוק חברים" _____ קפא

עוסק לבד יותר ממה שהיה לו חבר. לכך נאמר (משלי ה, יז) "יהיו לך לבדך".

וכן כתב רבינו בחיי זצ"ל בספרו כד הקמח (עוד תורה), שמי שמתאווה לתורה יבקש לפעמים להיות נפרד מחברים ומתבודד עם שכלו, ואם עושה כן יתגלה ויתפרסם בעולם.

ובהגהות יעב"ץ (תענית דף ז). חילק שזה תלוי לפי מה שהוא אדם ולפי בני אדם המצויים אצלו, שאם אינם מהוגנים אסור ללמוד עמהם.

בזמן הזה - ספריו הם חבריו

בספר מנחת שמואל שהיה מתלמידי הגר"ח מוולאז'ין זצ"ל כתב בזה הלשון: הגם שזה עיקר גדול לקנות חבר טוב, אבל דע: שעיקר החבר בזמן הזה, הוא לדבר עמו לפרקים ביראת שמים, אבל ללמוד, מוטב לבדו, כי דוקא בדורות הראשונים שהיו לומדים בעל פה, וגם לא היה להם למי לשאול הספיקות, אבל עכשיו אם לא תבין פשט הגמרא תשאל מרבינו רש"י זצ"ל, ואם לא יספיק, הרי רבותינו בעלי התוספות זצ"ל, ומפרשים ופוסקים לרוב. מוטב שתיגע את עצמך, כי החבר שלא ישתוה עמך בשכל וסברא, יהיה הקלקול יותר מהתיקון...

וכן כתב בספר אורות אלים מהגר"א פאפו זצ"ל שאפשר שכל דברי חז"ל על מי שלומד לבד לא דיברו אלא בזמניהם שלא היה ספרים אצלם, אבל כיום, ספריו של הלומד הם חבריו.

וידוע מה שענה החזון איש זצ"ל לבן תורה ששאלו אם הלימוד עם חברותא מעכב ואין דרך אחרת להצליח בלימודו, וכך אמר לו: מה שאמרו בגמרא על הלומד "בד בבד" אינו שייך כיום. והוסיף ואמר: רבי עקיבא איגר זצ"ל הוא גם חברותא טובה...

ועיין בשו"ת תשובות והנהגות (ח"א סימן תקמב) שכתב בענין ללמוד תורה יחידי בלי חברותא: "ונראה שבזמננו דיש הרבה ספרים בכל מקצועות התורה, הם החברים שעוסקים עמהם בתורה, ואף שאין תחליף לחבר שמחדד אותו, מכל מקום כבר אינו יחידי ועל כגון דא לא אמרו חז"ל חרב

קפב _____ תורה דיליה

אל הבדים. שוב העירוני שכן כתב ה"פלא יועץ" זצ"ל בספרו אורות אילים (ברכות סג:) דאפשר דבזמננו הני ספרי דבי רב הם החבירים, וכן כתב מהר"ח פלאג'י זצ"ל בספר גנזי חיים (מערכה ח' כלל ס"א), וברש"י על מסכת אבות בהא דקתני וקנה לך חבר פירש רש"י זצ"ל "אמרי לה ספרים". וכן שמעתי על רבינו החזו"א זצ"ל שנשאל למה לומד יחידי הלא אמרו חרב אל הבדים וכו', והצביע על דברי רש"י ושאר מפרשים שהלומד בספרים איננו לומד ביחידי".

"וקנה" לך חבר...

עוד יש לומר שעל ידי כתיבה וסיכום החומר הנלמד אפשר להשיג את התועלת של לימוד עם חבר, כי בכך שמעלה את הדברים על הדף עליו לברר וללבן אותם היטב לעצמו.

וכבר פירשו רבותינו ז"ל על דברי המשנה (אבות א, ו) "וקנה לך חבר" על דרך מליצה ש"קנה" היינו קנה הכתיבה, יהיה לך לחבר¹... כי על ידי שהאדם מעלה על הכתב כל מה שלומד הדברים נהיים אצלו יותר ברורים ומדויקים.

ומעשה היה באברכים ת"ח צעירים שדיברו עם הגאון רבי אברהם גנחובסקי זצ"ל בלימוד, וכנראה, שהיתה לו שביעות רצון מהשיחה והחידושים שבה, מהצורה והנוסח. בסיום לפני שנפרדו, הגר"א גנחובסקי זצ"ל ביקש לההנות אותם, ואמר להם: רצוני להעניק לכם מתנה ועצה טובה להצלחה בתורה, ומהי? **לכתוב, לכתוב ולכתוב!**

ומרן הקהלות יעקב זצ"ל נוהג היה לומר שכאשר כותבים חידושי תורה, הדברים מוסיפים ביאור וליבון, הערות חדשות מתווספות, וחידושים נפלאים נוצרים תוך כדי הכתיבה. ולכן על ידי הכתיבה אפשר לקיים ענין זה של "דיבוק חברים" ולעלות מעלה מעלה בדרך התורה.



1. כן כתב בספר קב הישר - פרק גג ז"ל: "קנה לך חבר" כמשמעו, וגם רמז על הקולמוס יהא לך חבר שתכתוב מה שתחדש".